

BERTON SULEJMANI

**PROGRAMI I SOTËM STUDIMOR I KATEDRËS SË GJUHËS
SHQIPE DHE TË LETËRSISË TË UNIVERSITETIT TË
TETOVËS PËR FORMIMIN E KUADRIT
PARAUNIVERSITAR**

Hulumtimin tonë e kemi shtrirë në tri shtylla kryesore: 1. Roli e Katedrës së Gjuhës dhe të Letërsisë Shqipe të Fakultetit të Filologjisë të Universitetit të Tetovës nga themelimi e deri më sot (1994 – 2019). Gjatë këtyre 25 vjetëve, krahas asaj të Shkupit¹, mendojmë se kjo katedër, në rend të parë, ka arritur rezultate të dukshme arsimore e kulturore, por edhe shkencore. 2. Programi aktual i akredituar në vitin akademik 2013/14 për formimin e mësuesve të lëndës së Gjuhës shqipe dhe letërsisë për arsimin parauniversitar. Do të bëjmë edhe një përqasje me lëndët të cilat studentët gjatë katër vjetëve të studimit i ndjekin te ne dhe 3. Do t'i shqyrtojmë tekstet e gjuhës dhe të letërsisë në shkollë. Që tani mund të themi se sa i përket përfshirjes së njohurive gjuhësore që lidhen me sistemin gjuhësor dhe njësitë bazë të tij, puna qëndron mirë, ndërsa njohuritë gjuhësore që lidhen me përdorimin e gjuhës (drejtshkrimin e drejtshqiptimit e saj, shenjat e pikësimit) çalon shumë. Në shqyrtim i kemi marrë tekstet shkollore për shkollat e mesme të arsimit shqiptar në Maqedoninë e Veriut.

1. Historiku i Katedrës së Gjuhës dhe Letërsisë Shqipe.

Katedra në fjalë ka hyrë në dekadën e tretë të punës së saj, andaj, edhe

¹ Më vitin 1951 në Fakultetin Filozofik të Shkupit u hap lektorati i gjuhës shqipe, më vitin shkollor 1959/60 u ngrit në Seminar të gjuhës shqipe, ndërsa që nga viti 1971/72 në Katedër të Gjuhës dhe të Letërsisë Shqiptare. Themelues i Katedrës është profesori dhe veprimtari i shquar, dr. Petro Janura, i cili për 20 vjet rresht ishte i vetmi mësimdhënës nga themelimi (1951) e deri në transformimin në departament (1971).

të përfshihen të gjitha aktivitetet dhe historiku 25-vjeçar i saj brenda një kumtese është sa e vështirë, madje e pamundur. Por, si mësimdhënës i rregullt dhe si ish-shef i i Katedrës së Gjuhës dhe Letërsisë Shqipe do të përpiqem që në vija të trasha të jap të dhëna për punën arsimore, shkencore e kulturore të saj. Profesorët e katedrës në fjalë janë edhe bartës të shumë aktiviteteve dhe ngjarje të rëndësishme të UT-së. Veç tjerash, ata janë bartës të punës 13-vjeçare të Seminarit Ndërkombëtar të Albanologjisë, konferencës së Fakultetit të Filologjisë (sivjet bëhen 6 vjet që kur ka filluar të organizohet, por këtë vit së bashku me tre fakultete të tjera do të organizohet në formën e një kongresi shkencor) e shumë ngjarje të tjera, përvjetorë, shënime e manifestime që organizohen me rastin e festave të ndryshme kombëtare, si: 7 Marsi, Kongresi i Manastirit etj. Profesorët e kësaj katedre mbajnë edhe lëndën Kulturë gjuhe, Gjuhë shqipe, Gjuhë amtare (varësisht se si është e akredituar) në programet studimore të një numri të madh të fakulteteve të Universitetit të Tetovës. Katedra është themeluar në vitin 1994. Shefi i parë i Katedrës ka qenë dr. Rami Tuda, njëherazi edhe dekan i Fakultetit të Filologjisë. Pas tij kanë vijuar (fjala është për shefa të departamentit): dr. Qemal Murati, mr. Ibrahim Veliu, dr. Salajdin Mehmeti, dr. Fatmir Sulejmani, dr. Salajdin Salihu, dr. Berton Sulejmani (nga 28. II. 2019 dekan i Fakultetit Filologjik) dhe dr. Zarije Nuredini (aktualisht). Për nevojat e Katedrës² kanë ligjëruar mësimdhënës nga Maqedonia, po edhe nga Kosova e Shqipëria, si: Hysni Hoxha, Floresha Dado, Fadil Sulejmani, Fadil Raka, Ali Aliu, Agim Vinca, Mahmud Hysa, Sami Ibrahim, Mihrije Rushani, Hamit Xhaferi, Vebi Bexheti, Zeqir Kadriu, Abedin Murati, Ramadan Sinani, Zihni Osmani, Remzi Nesimi, Isa Bajçinca, Enver Mehmeti, Nebi Islami, Zymer Neziri, Asllan Hamiti, Valbona Toska, Izaim Murtezani, Imri Badallaj, Naser Pajaziti, Haredin Xhaferi etj. Ndërsa lëndët e tjera që kanë qenë të obligueshme që nga

² Kur themi për nevojat e katedrës, duhet ta kemi parasysh se një numër i vogël i mësimdhënësve kanë ligjëruar lëndët Gjuhë shqipe, Kulturë gjuhe a Praktikumit e gjuhës shqipe në fakultetet tjera të Universitetit të Tetovës. Por, gjithsesi, këto orë i kanë mbuluar mësimdhënësit e katedrës sonë, andaj po e quajmë nevojat e katedrës. Pra veç orëve brenda katedrës, mësimdhënësit e saj kanë mbuluar edhe orë jashtë saj (të lëndëve që përmendëm pak më lart).

themelimi i katedrës (sot, disa nga to nuk janë të përfshira në akreditimet e reja e disa janë si lëndë me zgjedhje) kanë qenë: Filozofi (dr. Rahmi Tuda), Gjuhë latinë (Xhevat ...), Mbrojtje dhe siguri (Vasfi Doko), Gjuhë gjermane (Nexhibe Palloshi, Sejdi Demiri), Sociologji (Reshat Qaili), Pedagogji (prof. dr. Tahir Zajazi), Gjuhë maqedonase (Jonka Abdullahu), Bazat e informatikës (dr. Agni Dika).

Aktualisht ligjërojnë (në marrëdhënie të rregullt të punës): dr. Luljeta Isaku, dr. Ejup Ajdini, dr. Fatmir Sulejmani, dr. Salajdin Salihu, dr. Emine Shabani, dr. Zejnepe Alili-Rexhepi, dr. Shefqet Zekolli, dr. Arlind Farizi, mr. Esmije Veseli, mr. Vjollcë Berisha, dr. Nazmi Beqiri (të gjithë këta nga fusha e letërsisë), ndërsa: dr. Berton Sulejmani, dr. Zarije Nuredini dhe dr. Izmit Durmishi, (mbulojnë lëndët nga fusha e gjuhësisë).

Për nevojat e Katedrës (ose Programit Studimor, siç po i thonë tani) vazhdimisht (çdo vit) angazhojmë edhe bashkëpunëtorë të jashtëm (part-time). Vitet e fundit janë angazhuar këta mësimdhënës: dr. Shezai Rrokaj (disa vite pas themelimit), mr. Shaip Emërllahu, mr. Albulena Zulbehari, mr. Arbana Ajdini, Xhemazije Rizvani, Valbona Shabani, Nertila Sinani, Miranda Iljazi dhe Kaltrina Sadiki.

Nga viti 2004, pas zyrtarizimit të Universitetit të Tetovës, Fakulteti i Filologjisë organizon edhe studime të ciklit II³ (të magjistraturës) dhe të ciklit III (të doktoraturës). Programi Studimor Gjuhë dhe Letërsi Shqipe organizon studimet e ciklit II me dy drejtime: gjuhë shqipe dhe letërsi shqipe.

2. Programi aktual i akredituar në vitin akademik 2013/14. Nga viti akademik 2013/14, nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës së Republikës së Maqedonisë së Veriut është akredituar programi i ri i studimit i katedrës në fjalë. Me këtë program do ta fillojmë edhe vitin e ri akademik 2019/20, ndërsa nga viti akademik 2020/21 duhet të hartohet e të akreditohet programi i ri për të cilin veç më është angazhuar komision i veçantë. Katedra në fjalë përgatit kuadër vetëm të drejtimin arsimor, pra mësimdhënës të lëndës Gjuhë shqipe (për arsimin fillor) dhe të lëndës Gjuhë shqipe dhe letërsi (për gjimnazet e shkollat e mesme profesionale). Më poshtë po i japim të

³ Studime të magjistraturës dhe të doktoraturës janë organizuar edhe para zyrtarizimit.

gjitha lëndët sipas statusit të tyre (O-obligative; Z-me zgjedhje; OP-opcionale), sipas numrit të orëve (ligjërata dhe ushtrime) dhe sipas semestrave. Studimet zgjasin katër vjet, pra tetë semestra dhe studentët marrin 240 kredi. Pasi të diplomojnë marrin thirrjen **Profesor i Gjuhës dhe letërsisë shqipe** (kështu u shkruan në certifikatë e diplomë).

Viti I (semestri i dimrit)

Fonetikë dhe fonologji 1 3+2 O

Teori e letërsisë 1 3+2 O

Letërsi për fëmijë 1 2+2 O

Letërsi e vjetër shqipe 1 2+1 O

Letërsi populllore 1 2+1 O

Gjuhë angleze 1 0+3 O

Drejtshkrimi 1 1+2 Z

Analizë dhe interpretim 1+2 Z

Viti I (semestri i verës)

Fonetikë dhe fonologji 2 3 + 2 O

Teori e letërsisë 2 3 + 2 O

Letërsi për fëmijë 2 2 + 2 O

Letërsi e vjetër shqipe 2 2 + 1 O

Letërsi populllore 2 2 + 1 O

Gjuhë angleze 2 0 + 3 O

Drejtshkrimi i gjuhës shqipe 2 1 + 2 Z

Historia e librit 2 +1 Z

Viti II (semestri i dimrit)

Morfologji 1 3+2 O

Leksikologji 1 2+2 O

Gjuhë angleze 3 0+3 O

Romantizmi në letërsinë shqipe 1 3+2 O

Gjuhë maqedonase 1 1+2 O

Drama dhe teatri shqiptar 2+1 O

Letërsia e Evropës Juglindore 1 0+3 Z

Shkrim akademik 1+2 Z

Sociologji e politikës 2+0 OP

Viti II (semestri i verës)

Morfologji 2 3+2 O

Leksikologji 2 2+2 O

Gjuhë angleze 4 0+3 O

Romantizmi në letërsinë shqipe 2 3+2 O

Gjuhë maqedonase 2 1+2 O

Teoritë letrare 2 + 1 O

Letërsia e Evropës Juglindore 2 0 + 3 Z

Eseistikë 2 + 1 Z

Sociologjia e kulturës 2 + 0 OP

Viti III (semestri i dimrit)

Sintaksa 1 3+2 O

Dialektologji 1 2+2 O

Gjuhësi e përgjithshme 1 2+1 O

Realizmi në letërsinë shqipe 1 3+2 O

Letërsi botërore 1 3+2 O

Pedagogji 2+1 O

Mitologji 2+1 Z

Një autor - Faik Konica 2+1 Z

Hyrye në edukim special dhe rehabilitim 2+0 OP

Viti III (semestri i verës)

Sintaksa 2 3+2 O

Dialektologji 2 2+2 O

Gjuhësi e përgjithshme 2 2+1 O

Realizmi në letërsinë shqipe 2 3+2 O

Letërsi botërore 2 3+2 O

Psikologji 2 + 1 O

Stilistikë 2 + 1 Z

Një autor - Ismail Kadare 2 + 1 Z

Futboll i vogël 1 + 2 OP

Viti IV (semestri i dimrit)

Letërsi e sotme shqipe (poezia) 1 4+4 O

Letërsi krahasimtare 1 2+2 O

Metodika e gjuhës shqipe 1 3+2 O

Estetikë 1 2+2 O

Historia e gjuhës shqipe 2+1 O

Metodologjia e punës shkencore 1 2+1 Z

Analizë gjuhësore e tekstit 1+2 Z

Fitnes 2+0 OP

Viti IV (semestri i verës)

Letërsi e sotme shqipe (poezia) 2 4+4 O

Letërsi krahasimtare 2 2+2 O

Metodika e gjuhës shqipe 2 3+2 O

Estetikë 2 2+2 O

Metodologjia e punës shkencore 2 2 + 1 Z

Teoria e romanit 1 + 2 Z

Nga renditja e mësipërme e lëndëve sipas viteve të studimit (semestrave) mund të vijmë në përfundim se nga gjithsej 66 lëndë të shpërndara në tetë semestra, studentët gjatë studimeve katërvjeçare dëgjojnë dhe u nënshtrohen **16 provimeve të lëndëve që lidhen me fushën e gjuhësisë**, ndërsa **31 të fushës së letërsisë**. Numri tjetër i lëndëve (19 të tjerat) janë lëndë që lidhen të fushave të ndryshme (Pedagogji, Psikologji, Metodikë etj.), gjuhë të huaja (anglishtja e maqedonishtja) dhe lëndët me opsion të cilat me akreditimin e ri që është në hartim e sipër, do të hiqen dhe do të dëshironim që të zëvendësohen me lëndë të fushës së gjuhësisë në veçanti, por dhe të kulturës e të praktikimit të gjuhës shqipe.

Me ndryshimet e fundit kushtetuese në Republikën e Maqedonisë së Veriut, në gazetën zyrtare të 14 janarit 2019 u shpall edhe Ligji për Përdorimin e Gjuhëve. Sipas këtij ligji, madje, po të krahasohet me ligjet paraprake, përkatësisht, nga pavarësimi i këtij shtetit 1991 (Ish Republika Jugosllave e Maqedonisë, në vazhdim: IRJM) e deri me nënshkrimin e Marrëveshjes së Prespës (17 qershor 2018) mes IRJM-së dhe Greqisë, përdorimi i gjuhës shqipe ka një ngritje, por ende s'është plotësisht e barabartë me maqedonishten. Me fjalë të tjera, gjuha shqipe është në përdorim zyrtar, por jo zyrtare. Siç dihet, pas nënshkrimit të kësaj marrëveshjeje, ky shtet filloi të quhet

Republika e Maqedonisë së Veriut (maq. Република Северна Македонија – Republika Severna Makedonija). Këto ndryshime të kushtetutës së shtetit bënë që të themelohet edhe Agjencia për Zbatimin e Ligjit për Përdorimin e Gjuhëve, përkatësisht të gjuhës shqipe. Me themelimin e kësaj drejtorie, lindi edhe nevoja për punësimin e përkthyesve dhe lektorëve të rinj. Andaj, studentëve që kanë mbaruar Gjuhë dhe Letërsi Shqipe u jepet edhe një mundësi e mirë dhe plus (krahas punësimit në ciklin parauniversitar) për t’u punësuar sa më parë.

Iniciativa e fundit e anëtarëve të Katedrës së Gjuhës dhe Letërsisë Shqipe. Përfshirja e Gjuhës shqipe si lëndë e obligueshme në të gjitha fakultetet e Universitetit të Tetovës, është iniciativa e fundit e Katedrës sonë, për të cilën kemi përkrahjen e rektorit (Prof. dr. Vullnet Ametit). Mendojmë se kjo iniciativë do të përkrahet nga Këshilli i Rektoratit dhe të gjejë zbatim në programet e reja që jemi të obliguar t’i përgatisim dhe t’i akreditojmë në muajt që pasojnë dhe viti akademik 2020/2021 të na gjejë me programe të reja të akredituara nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës sepse:

- Universiteti i Tetovës është institucioni i parë dhe i vetëm i arsimit të lartë në RMV, në të cilin procesi mësimor akademik zhvillohet në gjuhën shqipe;
- Gjuha shqipe nuk është vetëm lëndë mësimore, por edhe gjuhë pune në të gjitha nivelet e shkollimit ku mësimi zhvillohet shqip;
- Universiteti ynë, gati në të gjitha fakultetet e tij, përgatit kuadro për mësimdhënës të shkollave fillore dhe të mesme shqipe;
- Për të qenë më të frytshëm në punën e tyre, arsimtarët e ardhshëm që dalin nga ky institucion, e kanë të detyrueshme njohjen me nivel të standardit të gjuhës shqipe;
- Njohja e shqipes standarde nga kuadri që mësimin e zhvillon në këtë gjuhë është në pajtim me ëndrrën e kamotshme për zyrtarizimin e gjuhës shqipe si gjuhë zyrtare në nivel shteti, plotësisht e barabartë me maqedonishten e jo siç ndodhi me ndryshimet e fundit (2019);
- Njohuritë paraprake mbi gjuhën shqipe të fituara në shkollat fillore dhe të mesme nuk janë të mjaftueshme etj.

Krahas përfshirjes së lëndës Gjuhë shqipe (apo Kulturë gjuhe etj.), katedra ka në plan që gjatë hartimit të programit të ri të rrisë numrin e lëndëve nga fusha e gjuhësisë, të rrisë numrin e orëve që kanë të bëjnë me drejtshkrimin e drejtshqiptimit të gjuhës shqipe, ta përfshijë përkthimin dhe interpretimin si lëndë (kryesisht përvetësimi i përkthimit nga maqedonishtja në shqipe dhe anasjelltas) etj. Po të realizohet ky synim, atëherë besojmë që do ta ngrinin nivelin e përdorimit të gjuhës standarde shqipe nga kuadri i ri që do të diplomojë dhe do të punësohet në ciklin parauniversitar dhe do të nxjerrim kuadër më të përgatitur për t'u ballafaquar edhe me sfidat e reja që na presin – implementimin e gjuhës shqipe nëpër të gjitha institucionet e të gjitha niveleve të shtetit.

3. Përfshirja e njësive gjuhësore në tekstet shkollore për shkollat e mesme të arsimit shqiptar në Maqedoninë e Veriut. Në Maqedoninë e Veriut nga viti 2002 si pjesë e reformave të arsimit, në gjimnazet dhe në shkollat e mesme u vendos që materiali në tekstet mësimore për lëndën *Gjuhë shqipe dhe letërsi* të jenë të përfshira në një libër, pra pjesa e letërsisë shqiptare e botërore, e gjuhës shqipe, e folklorit shqiptar etj., janë në të tekst mësimor. U bënë dhe vazhdojnë të jenë kështu.

Nga kjo që thashë, lindin pyetjet: 1. A është më mirë që tekstet mësimore brenda një libri ta përfshijnë krejt plan-programin (siç janë tani)? 2. Apo të kemi libra të veçantë ku në njërin do të përfshihej vetëm letërsia e në një libër tjetër, të veçantë, njësitet që lidhen me gjuhën e drejtshkrimin e saj? Mendimi im është ky se përfshirja e gjuhës dhe letërsisë në një vend ka të mirën e vet vetëm për një gjë: nxënësit nuk mbajnë nga dy libra me vete, ndërsa përfshirja e njësive mësimore në dy libra të veçanta do të ishte më mirë, sepse në çdo kohë kur dhe e kërkon nevoja që të përsëriten njësi të ndryshme që lidhen me gjuhën, bie fjala për drejtshkrimin e drejtshqiptimit të zanores –y ose të ndonjë njësie tjetër, mësimdhënësi ta ketë mundësinë që ta bëjë. Ndërsa, tani një gjë të tillë nuk mund ta realizojë, përkatësisht të përsërisë ndonjë njësi që është zhvilluar një vit më parë. Për shembull, vetëm gjatë orëve të korrigjimit të hartimeve me shkrim, ku mësimdhënësit veç shumë gabime drejtshkrimore e gramatikore, vërejnë gabime edhe gjatë përdorimit të zanores –i në vend të y-së (*ati për aty etj.) do të ishte një lehtësi më e

madhe edhe për mësimdhënësin, por edhe për nxënësit t'i kenë gramatikat për shkollat e mesme (të plotësuar me rregulla drejtshkrimore) në libër të veçantë i hartuar për nxënësit e shkollave të mesme. Moszbatimi i parimit linear ka sjellë edhe pasojat e veta. Me fjalë të tjera, ka shkapërderdhje të paarsyeshme të lëndës gjuhësore.

Përfshirja e njësive që lidhen me drejtshkrimin e gjuhës shqipe në tekstet e lëndës Gjuhë shqipe dhe letërsia (për gjimnazet e reformuara). Hulumtimin tonë e kemi shtrirë në këto tekste mësimore:

1. **Gjuhë shqipe dhe letërsia 1** (për gjimnazet e reformuara), dr. Sabri Hamiti, dr. Kujtim Shala, dr. Xhemaludin Idrizi, dr. Ali Aliu, dr. Idriz Metani (Gjuha shqipe), botimet shkollore “Albas” (2010), me vendim të MASH-it, nr. 10-1789/1 të datës 19. 07. 2002 lejohet përdorimi i këtij teksti në shkollë;

2. **Gjuhë shqipe dhe letërsia** (për vitin e dytë të gjimnazit të reformuar), dr. Remzi Nesimi – dr. Mahmud Hysa, me vendim të MASH-it, nr. 11-5181/1 të datës 30. 09. 2002 lejohet përdorimi i këtij libri, botoi: “Prosvetno Dello”, Shkup, 2016;

3. **Gjuhë shqipe dhe letërsia 3** (për gjimnazet e reformuara), dr. Sabri Hamiti, dr. Ardian Marashi, dr. Idriz Metani (Gjuha shqipe), botimet shkollore “Albas” (2010), me vendim të MASH-it, nr. 07-5833/1 të datës 23. 09. 2003 lejohet përdorimi i këtij teksti në shkollë;

4. **Gjuhë shqipe dhe letërsia 4** (për gjimnazet e reformuara), dr. Ali Aliu, dr. Ymer Çiraku, dr. Shaban Sinani, dr. Ardian Marashi, dr. Idriz Metani (Gjuha shqipe), botimet shkollore “Albas” (2010), me vendim të MASH-it, nr. 11-4094/1 të datës 29. 07. 2004 lejohet përdorimi i këtij teksti në shkollë;

Në tekstin shkollor **për vitin e parë** (shih nr. 1), njësitë mësimore që lidhen me gjuhën fillojnë nga faqja 5 dhe mbarojnë me faqen 109 nga gjithsej 396 faqe të librit. Fillojnë njësitë mësimore që lidhen me *njohuritë e përgjithshme për gjuhën, gjuha popullore dhe gjuha standarde, gjuhësia dhe degët e saj, fonetika dhe fonologjia, bashkëtingëlloret dhe klasifikimi i tyre*, pastaj pëson pjesa e *sintaksës me fjalinë dhe llojet e fjalive, kryefjala, kundrinori, kallëzuesori, rrethanori*, më pastaj vjen *morfologjia me fjalën dhe morfemën, mënyrat e formimit të fjalëve, kuptimet gramatikore, emri, formimi i shumësit të emrit, kategoria gramatikore e rasës, folja, kategoritë*

gramatikore të foljes, mënyra dëftore e foljes, mënyra lidhore e foljes dhe përfundon me format e pashtjelluara të foljes.

Në tekstin shkollor **për vitin e dytë** (shih nr. 2), njësitë mësimore që lidhen me gjuhën shqipe (gramatikë) fillojnë nga faqja 4 dhe mbarojnë me faqen 88 nga gjithsej 364 faqe të librit. Nxënësit e vitit të dytë do të mësojnë, përkatësisht do të marrin njohura për leksikologjinë e gjuhës shqipe: *fjala si njësi bazë e leksikut, kuptimi leksikor i fjalës, fjalët me shumë kuptime, sinonimet, antonimet, homonimet, shtresa e leksikut të gjuhës shqipe, shtresa e leksikut sipas përdorimit, arkaizmat, historizmat, dialektizmat dhe krahinorizmat, neologjizmat, profesionalizmat, njësitë frazeologjike, fjalorët – llojet e fjalorëve*; nga morfologjia: *mbiemrat (gjinia, numri dhe shkalla e tyre), përemrat (vetorë, dëftorë, pronorë, pyetës, lidhorë, të pacaktuar), pjesët e pandryshueshme të ligjëratës (ndajfoljet, para-fjalët, lidhëzat, pjesëzat, pasthirrmat)*; nga sintaksa: *fjalìa, fjalìa dëftore, dëshirore dhe nxitëse, pyetëse, pohore dhe mohore, gjymtyrët e dytë të fjalisë (përcaktori, ndajshtimi dhe përfundon me rrethanorin dhe llojet e tij).*

Në tekstin shkollor **për vitin e tretë** (shih nr. 3), njësitë mësimore që lidhen me gjuhën shqipe fillojnë nga faqja 425 dhe mbarojnë me faqen 516 nga gjithsej 518 faqe të librit. Aty përfshihen njësi që lidhen me *historinë e gjuhës së shkruar shqipe, formimi i gjuhës standarde shqipe, periudhat e formimit të gjuhës standarde shqipe dhe baza dialektore e saj*; nga sintaksa: *njësitë sintaksore, mjetet gjuhësore të formimit të periudhave, klasifikimi i periudhave, marrëdhëniet e fjalive në periudhë, tipat e periudhës me bashkërenditje (këpujore, kundërshtore, veçuese, përmbyllëse), periudha me fjalë të nënrenditura (karakteristikat) (kryefjalore e kundrinore, kallëzuesore, përcaktore, rrethanore dhe llojet e fjalive rrethanore), periudha paralidhëzore (asidentike), fjalitë e ndërmjetme, ligjërata e drejtë dhe e zhdrejtë dhe përfundon me shenjat e pikësimit (pika, pikëpyetje, pikëçuditja, shumëpikëshi, presja, pikëpresja, dy pikat, kllapat, thonjëzat dhe vizat (për këto dy të fundit mungojnë shembuj se si duhet të përdoren).*

Dhe në fund, në tekstin shkollor **për vitin e katërt** (shih nr. 4), njësitë mësimore që lidhen me gjuhën shqipe fillojnë nga faqja 415 dhe mbarojnë me faqen 492 nga gjithsej 496 faqe të librit. Maturantët

do të marrin njohuri nga *stilistika, gjuha e letërsisë artistike, gjuha e figurshme, gjuha letrare dhe gjuha e letërsisë artistike, veçoritë e ligjërimin letrar, gjuha e prozës dhe poezisë, figurshmëria e gjuhës, fjalori poetik, fjalët me shumë kuptime, homonimet, sinonimet, antonimet, arkaizmat, krahinorizmat etj., mjetet shprehëse të gjuhës shqipe, gjuha letrare dhe sistemi i stileve, baza dialektore e shqipes standarde, dialektet e shqipes, të folmet, nëndialektet, onomastike, përhapja gjeografike dhe përfundon me toponiminë dhe degët e saj.*

Në fund, duke u mbështetur në tekstet mësimore për shkollat e mesme shqipe (gjimnazet) në RMV-në, mund të themi se njësitë që lidhen me njësitë gjuhësore që lidhen me përdorimin, përkatësisht drejtshkrimin dhe drejtshqiptimin e gjuhës shqipe mungojnë ose me fjalë të tjera, për fat të keq, nuk janë aspak të përfshira në plan-programet e tekstet mësimore dhe kjo praktikë e derisotme, përkatësisht me këto dije teorike që i marrin nxënësit nuk arrijnë ta përvetësojnë shqipen standarde. Nga gjithë kjo pasqyrë e mësipërme, detyrimisht lind pyetja: Çfarë duhet të bëjmë që të dalim nga kjo situatë? Mendojmë:

1. Do të ishte shumë mirë që të hartohen fjalorë të shkurtër drejtshkrimor për nevojat e nxënësve tanë. Por, më së miri do të ishte që rregullat e shqipes standarde të përfshihen në plan-programet e në tekstet shkollore.

2. Gjuhëtarët e në këtë rast edhe mësimdhënësit e lëndës Gjuhë shqipe dhe letërsi jo vetëm që duhet rregullisht me nxënësit të trajtojnë tema që lidhen me drejtshkrimin e drejtshqiptimin e gjuhës shqipe, por edhe në shtyp e radiotelevizione të trajtojnë dhe të shpjegojnë probleme të kulturës gjuhësore nga ana e tyre;

3. Mësimdhënësit e lëndës Gjuhë shqipe dhe letërsi duhet të jenë shembull i mirë jo vetëm për nxënësit, por edhe për mësimdhënësit e lëndëve të tjera.

